

Załącznik nr 2
do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego

AUTOREFERAT

NA TEMAT DOROBKU I OSIĄGNIĘĆ
W PRACY NAUKOWO-BADAWCZEJ

(język polski)

dr Bożena Sowa

Warszawa, 24 kwietnia 2019 roku

Spis treści

1. Podstawowe informacje o kandydatce	3
1.1. Imię i nazwisko	3
1.2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe, wykształcenie	3
1.3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych	4
2. Wskazanie osiągnięcia naukowego określonego w art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2016 r. poz. 882 z późn. zm.) z omówieniem celu naukowego pracy i osiągniętych wyników	4
2.1. Tytuł osiągnięcia naukowego	4
2.2. Autor, tytuł publikacji, nazwa wydawnictwa, rok wydania, recenzenci	4
2.3. Omówienie celu naukowego pracy i osiągniętych wyników	5
3. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych	14
3.1. Przebieg i tematyka pracy naukowej	14
3.2. Zestawienie ilościowe publikacji i wskaźników wpływu	18
3.3. Udział w międzynarodowych i krajowych projektach badawczych	19
3.4. Nagrody i wyróżnienia za działalność naukową	21
3.5. Wystąpienia na międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych	21
3.6. Recenzje prac na stopień naukowy	22
3.7. Udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism, recenzje publikacji naukowych	22
3.8. Członkostwo w międzynarodowych i krajowych organizacjach oraz towarzystwach naukowych	23
3.9. Osiągnięcia dydaktyczne w zakresie popularyzacji nauki	24
3.10. Staże w zagranicznych ośrodkach naukowych	25
4. Podsumowanie	26

1. Podstawowe informacje o kandydatce

1.1. Imię i nazwisko

Bożena Sowa

1.2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe, wykształcenie:

Edukacja i nauka:

1988 r.: II Liceum Ogólnokształcące im. Władysława Broniewskiego w Przemyśle
1993 r.: Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Wydział Spółdzielczo-Ekonomiczny
w Rzeszowie, kierunek: Ekonomia i organizacja obrotu towarowego i usług.
Stypendium naukowe za bardzo dobre wyniki w nauce w roku akademickim
1991/1992.

Wynik ogólny studiów: dobry.

Dyplom ukończenia studiów wyższych, tytuł: magister.

W 1988 r. rozpoczęłam jednolite studia magisterskie w trybie stacjonarnym w Szkole Głównej Planowania i Statystyki w Warszawie (obecnie: Szkoła Główna Handlowa) na Wydziale Spółdzielczo-Ekonomicznym w Rzeszowie.

W 1993 r. na podstawie pracy magisterskiej pt. *Analiza zmian w zaspokajaniu potrzeb konsumpcyjnych w opiniach gospodarstw domowych w warunkach gospodarki rynkowej na przykładzie województwa rzeszowskiego* (s. 174), napisanej pod kierunkiem dr Wandy Langer uzyskałam tytuł magistra.

Ocena pracy magisterskiej: bardzo dobry.

Dyplom doktora nauk ekonomicznych w zakresie ekonomii, stopień naukowy: doktor.

W 1997 r. na podstawie dysertacji doktorskiej pt.: *Wpływ polityki gospodarczej na spożycie artykułów konsumpcyjnych w gospodarstwach domowych (na przykładzie Polski południowo-wschodniej)*, s. 262, przygotowanej pod kierunkiem prof. dr. hab. Jana Adamczyka, uzyskałam stopień naukowy doktora nauk ekonomicznych w zakresie ekonomii nadany uchwałą Rady Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie dnia 20 listopada 1997 r. (nr 1591).

Recenzentami pracy byli: prof. dr hab. Zygmunt Bosiakowski, prof. dr hab. Aleksander Dobicki, prof. dr hab. Józefa Kramer.

Dyplom ukończenia studium pedagogicznego – Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Centrum Pedagogiczne (świadcstwo nr 778 z dnia 11 kwietnia 1994 r.).

Kursy i szkolenia:

Po ukończeniu studiów magisterskich byłam uczestnikiem ponad 30 kursów i szkoleń. Najważniejsze z nich przedstawiono w poniższym zestawieniu:

Rok	Tytuł	Instytucja
2018-2019	Projekt <i>Podniesienie kompetencji kadry dydaktycznej WSPiA Rzeszowskiej Szkoły Wyższej</i> Program Operacyjny Wiedza Edukacja i Rozwój 2014-2020. Oś Priorytetowa III. Szkolnictwo wyższe dla gospodarki i rozwoju Działania: 3.1 Kompetencje w szkolnictwie wyższym. Projekt nr POWR. 03.04.00-00-D102/16 - 145 h.	WSPiA Rzeszowska Szkoła Wyższa z siedzibą w Rzeszowie
2002	Projekty celowe; prace badawcze. Praktyka realizacji w niepaństwowych szkołach wyższych. Zaświadczenie nr 2002/52/1000.	Centrum Analizy Wartości TNOiK Warszawa
2002	Możliwości finansowania i dofinansowania ze środków pochodzących z budżetu państwa działalności niepublicznych szkół wyższych. Zaświadczenie nr 2002/23/527.	Centrum Analizy Wartości TNOiK Warszawa
1994	Rachunkowość jednostek gospodarczych (kurs dla kandydatów na samodzielnych księgowych) – 120 h.	Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Oddział Okręgowy w Rzeszowie

1.3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

1999 – nadal: Wyższa Szkoła Prawa i Administracji Rzeszowska Szkoła Wyższa, adiunkt.

2001-2019: Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Ekonomii, adiunkt, starszy wykładowca.

2. Wskazanie i omówienie osiągnięcia naukowego określonego w art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2016 r., poz. 882 z późn. zm.)

2.1. Tytuł osiągnięcia naukowego

Monografia naukowa pt. *Systemy gospodarcze i ich rozwój a nierówności dochodowe w wybranych państwach postsocjalistycznych*.

2.2. Autor, tytuł publikacji, nazwa wydawnictwa, rok wydania

Jako moje osiągnięcie w myśl art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2016 r. poz. 882 z późn. zm.) pragnę wskazać monografię – dzieło opublikowane w całości:

B. Sowa, *Systemy gospodarcze i ich rozwój a nierówności dochodowe w wybranych państwach postsocjalistycznych*, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa 2019, s. 367, (ISBN 978-83-8102 -249-1).

Recenzenci:

dr hab. Alina Daniłowska, prof. SGGW

dr hab. Agnieszka Brelik, prof. ZUT.

Monografia ta, w mojej ocenie, stanowi istotny wkład w rozwój nauki w dziedzinie nauk ekonomicznych, co pozwala na wskazanie jej jako osiągnięcia naukowego w ramach mojej działalności naukowo-badawczej o dorobku w pracy naukowej.

2.3. Omówienie celu naukowego pracy i osiągniętych wyników

Wprowadzenie

Nierówności dochodowe są ważnym problemem naukowym i praktycznym, stanowiącym wyzwanie dla naukowców i polityków. Ich wielkość, rozkład i tendencje są uwarunkowane wieloma czynnikami społeczno-ekonomicznymi. Pozostają one częstym przedmiotem badań prowadzonych z perspektywy różnych nurtów ekonomii z zastosowaniem zróżnicowanych podejść metodycznych.

Przemiany w państwach postsocjalistycznych, zainicjowane na przełomie lat 80. i 90. XX w., można uznać za jedno z najbardziej spektakularnych przemian politycznych, społecznych i gospodarczych w Europie, a także poza kontynentem europejskim.

Inicjacja procesu transformacji systemowej w państwach byłego bloku wschodniego nastąpiła wraz z upadkiem socjalizmu. Także wraz z początkiem lat 90. ubiegłego wieku rozpadły się międzynarodowe struktury bezpieczeństwa oraz współpracy gospodarczej, ze zwierzchnią rolą byłego Związku Radzieckiego.

Dnia 1 lipca 1990 r. rozwiązano Układ Warszawski, czyli dawny sojusz polityczno-wojskowy. Niemalże rok po nim zakończyło działalność ugrupowanie integracyjne – Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG). Postsocjalistyczne państwa Europy Środkowej i Wschodniej zaczęły dążyć do członkostwa w Unii Europejskiej (dawnej: Europejska Wspólnota Gospodarcza), w Układzie Ogólnym w sprawie Taryf Celnych i Handlu (GATT), a później w Światowej Organizacji Handlu (WTO), w Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (NATO) i Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD).

Wnikliwa analiza zjawiska nierówności dochodowych w krajach byłego bloku wschodniego pokazuje pewną prawidłowość dotyczącą prezentacji dorobku naukowego w tej kwestii. W badaniach publikowanych w języku angielskim zaobserwować można skłonność do syntezy wyników i ich uogólniania.

Przedstawiane informacje na temat przeprowadzonych badań empirycznych w tym zakresie są dość ograniczone. Dostrzegalna zatem stała się luka poznawcza będąca rezultatem braku podejmowania problemu. Wprawdzie w literaturze światowej pojawiają się fragmentaryczne badania naukowe, dotyczące kwestii nierówności dochodowych w krajach byłego bloku wschodniego, jednakże w literaturze polskiej problem omawiany jest tylko marginalnie. Często przedstawiana jest problematyka ewolucji systemów gospodarczych byłych krajów komunistycznych, jednak nie spotyka się analizy tego zjawiska w kontekście powstających nierówności dochodowych.

Praca *Systemy gospodarcze i ich rozwój a nierówności dochodowe w wybranych państwach postsocjalistycznych* stanowi próbę uzupełnienia luki teoretycznej, empirycznej i metodycznej w zakresie istotnego i nierozwiązanego problemu dotyczącego nierówności dochodowych w krajach postsocjalistycznych.

Opierając się na wynikach badań empirycznych oraz dokonując analizy literatury przedmiotu, starałam się wyznaczyć czynniki wpływające na zjawisko nierówności dochodowych. Stwierdziłam, że na intensywność i kształt zjawiska nierówności dochodowych ogromny wpływ wywarła sytuacja ekonomiczno-polityczna transformujących się państw, ich ścieżka rozwojowa i głęboko zakorzenione tradycje. Przy czym na proces transformacji systemowej w europejskich i azjatyckich krajach postsocjalistycznych wpłynęły zarówno czynniki endogenne (zmiany zachodzące w sferze politycznej, gospodarczej i społecznej) oraz czynniki egzogenne (uwarunkowania o charakterze regionalnym i czynniki wykraczające poza wymiar regionalny).

Praca stanowi istotny wkład do rozważań nad rolą systemów gospodarczych i ich wpływu na nierówności dochodowe w wybranych państwach postsocjalistycznych. W monografii wska-

załam, iż zróżnicowanie dochodowe państw postsocjalistycznych wywołało transformację społeczeństw oraz społecznych i politycznych struktur.

Cel naukowy i osiągnięte wyniki

Wskazane osiągnięcie naukowe w postaci monografii *Systemy gospodarcze i ich rozwój a nierówności dochodowe w wybranych państwach postsocjalistycznych* zostało opracowane przy określeniu jego celu głównego i celów pomocniczych.

Przyjęto założenie, iż głównym zadaniem podjętych badań jest opracowanie czynników wpływających na zjawisko nierówności dochodowych i ich statystycznych zależności istniejących pomiędzy sobą.

Cel główny dekomponuje się na następujące cele cząstkowe:

- usystematyzowanie wiedzy na temat koncepcyjnych podstaw i teorii przemian systemowych;
- określenie specyfiki ewolucji systemów gospodarczych poszczególnych grup krajów postsocjalistycznych;
- analiza uwarunkowań nierówności dochodowych, na podstawie literatury przedmiotu i dotychczasowych badań;
- dokonanie identyfikacji wskaźników oddziałujących na wzrost lub spadek nierówności dochodowych w danym kraju.

W monografii sformułowano hipotezy badawcze (podstawową i uszczegóławiające). Hipoteza podstawowa [H1] głosi, iż na dysproporcje rozwojowe, ich skalę i natężenie, wpływa specyfika systemów gospodarczych krajów postsocjalistycznych, przy czym na determinanty te należy spojrzeć holistycznie, uwzględniając także głębsze uwarunkowania, zakorzenione w kulturze i tradycji danego państwa.

Hipotezy uszczegóławiające brzmią:

[H2]: Z uwagi na różne uwarunkowania historyczne, gospodarcze oraz geograficzne, w krajach postkomunistycznych zachodzą odmienne procesy, przez co niemożliwe jest stworzenie jednego uniwersalnego modelu charakteryzującego nierówności dochodowe dla tych państw.

[H3]: Dokonując prognozy na przyszłość, można stwierdzić, że dysproporcje rozwojowe w krajach postsocjalistycznych powinny ulegać spadkowi. Nie jest to jednak zjawisko jednoznaczne z uwagi na specyfikę tych państw, w związku z czym możliwe jest zachodzenie różnego rodzaju wahań oraz odstępstw od normy.

Do osiągnięcia założonych celów wykorzystałam znaczący dorobek literatury, związany z funkcjonowaniem systemów gospodarczych. Przy doborze literatury kierowałam się, przede wszystkim, najnowszymi (z ostatnich 5 lat) pozycjami krajowymi i zagranicznymi.

Do realizacji przyjętych celów teoretycznych i aplikacyjnych została dostosowana struktura teoretyczno-empiryczna monografii. Taka kompozycja pracy oraz prezentowane w niej treści wynikają z przyjętego celu oraz przedstawionych powyżej hipotez. Publikacja przyjęła charakter monograficzny i została ukierunkowana głównie na opisy wyników badań empirycznych.

Praca naukowo-badawcza pt. *Systemy gospodarcze i ich rozwój a nierówności dochodowe w wybranych państwach postsocjalistycznych* składa się ze wstępu, czterech rozdziałów i zakończenia oraz dwóch głównych ujęć problematyki systemów gospodarczych krajów postsocjalistycznych i nierówności dochodowych, w nich występujących.

Układ wewnętrzny pracy został oparty na kryterium realizacji zadań badawczych i zawiera:

- wstęp, w którym przedstawiono założenia do pracy, jej cele, przyjęte hipotezy oraz układ poszczególnych części;

- ujęcie teoretyczno-koncepcyjne obejmujące obszar badań teoretycznych związanych z uporządkowaniem zagadnień dotyczących transformacji systemowej (rozdział 1), problematyki systemów gospodarczych i ich ewolucji w wybranych krajach postsocjalistycznych (rozdział 2);
- ujęcie analityczne odnoszące się do przedstawienia podstaw teoretycznych nierówności dochodowych w krajach postsocjalistycznych (rozdział 3);
- ujęcie empiryczne dotyczące badań własnych opartych na statystyce publicznej (rozdział 4);
- podsumowanie i wnioski, w których dokonałam weryfikacji przyjętych hipotez badawczych oraz podjęłam próbę syntetycznego ujęcia uzyskanych wyników badań, ze zwróceniem szczególnej uwagi na wyznaczenie pewnych prawidłowości dotyczących nierówności dochodowych w transformujących się systemach gospodarczych. Wskazałam walory naukowo-poznawcze niniejszej monografii oraz możliwość aplikacyjnego wykorzystania.

Kraje postsocjalistyczne rozpoczęły budowę własnych systemów gospodarczych, odchodząc na przełomie lat 80. i 90. XX w. od systemu gospodarki centralnie planowanej (socjalizmu) do gospodarki rynkowej (kapitalizmu). W krajach tych rozpoczęto transformację systemową. Jakie są jej koncepcyjne podstawy i teorie? Jak przebiega transformacja rynków w zmieniającej się gospodarce? Na te i inne pytania próbowałam dać odpowiedź w pierwszym rozdziale pracy.

Rozpad systemu bloku wschodniego przyczynił się także do powstania wielu nowych krajów na mapie Europy i Azji. W Europie Środkowo-Wschodniej miał miejsce rozpad Czechosłowacji (na Czechy i Słowację) i Jugosławii (z której powstały Słowenia, Chorwacja, Bośnia i Hercegowina, Macedonia, Serbia i Czarnogóra). Rozpadowi uległ także Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, a na jego gruzach powstało piętnaście nowych państw. Liczba krajów postsocjalistycznych jest więc ogromna. Z tego względu analizę systemów gospodarczych państw postsocjalistycznych podzieliłam na trzy etapy. W pierwszym uwagę poświęciłam krajom Europy Środkowo-Wschodniej, dalsza część dotyczy systemów gospodarczych krajów byłej Jugosławii. Natomiast trzecia część została poświęcona krajom dawnego ZSRR. Wszystkie te kraje przeszły transformację systemową. Jak ona przebiegała? Jakie wywołała efekty? Jak wygląda obecnie sytuacja gospodarcza tych krajów? Dlaczego niektóre z tych państw znajdują się na wyższym poziomie rozwoju gospodarczego? Z czego to wynika? Skąd pojawiły się takie rozbieżności rozwojowe między państwami byłego bloku wschodniego? Jakie są perspektywy rozwoju tych krajów? Te problemy stały się przedmiotem rozważań drugiego rozdziału pracy.

Problematykę w nim podjętą można uznać za celową ze względów teoriopoznawczych i aplikacyjnych. Temat ten nie był dotychczas zbyt szeroko omawiany w literaturze przedmiotu. Ponadto, systemy gospodarcze poszczególnych państw socjalistycznych różnią się między sobą, zróżnicowany jest także ich poziom integracji z Europą Zachodnią. Należy mieć też na uwadze, że systemy gospodarcze nie są statyczne, co oznacza, iż nieustannie ewoluują i zmieniają się. Zatem nie można raz poprzestać na przeprowadzonych analizach i badaniach.

W rozdziale trzecim skoncentrowałam się na problemie nierówności rozwojowych w krajach postsocjalistycznych. Analiza tego problemu wymagała omówienia przyczyn i uwarunkowań tych dysproporcji, poprzez osadzenie ich w teorii ekonomii i w świetle dotychczasowych badań naukowych.

Problematyka nierówności dochodowych w krajach byłego bloku wschodniego stanowi temat wciąż aktualny, a ograniczenie poziomu rozbieżności dochodowych jest sporym wyzwaniem. Dylematem pozostaje pytanie: czy różnice zaznaczające się w poszczególnych systemach gospodarczych wywierają istotny wpływ na nierówności dochodowe?

W powyższym rozdziale podjęłam próbę wykazania, iż kraje – o zróżnicowanym poziomie rozwoju gospodarczego – doświadczają różnych związków między nierównością dochodów a czynnikami, które ją wnoszą. Przedstawiłam aktualne badania naukowe, których uwieńczeniem stało się skonstruowanie modeli obejmujących różne kategorie czynników, wywierające wpływ na nierówność w obrębie danego kraju. Dzięki temu możliwe stało się wskazanie zależności pomiędzy nierównościami dochodowymi a czynnikami, które się do nich przyczyniają: gospodarczymi, demograficznymi, politycznymi oraz kulturowymi i środowiskowymi.

Empiryczna część pracy jest efektem badań podjętych na potrzeby realizacji celu oraz przyjętych hipotez. W rozdziale czwartym zaprezentowałam analizę poszczególnych wskaźników (m.in. wskaźnik PKB, stopę inflacji, stopę bezrobocia, płacę minimalną, wskaźnik skolaryzacji, wskaźnik ubóstwa, wskaźnik korupcji, wskaźnik Giniego) dla krajów postsocjalistycznych, na przestrzeni lat (od 2000 r. do 2018 r.). Dokonałam analizy korelacji, pozwalającej na powiązanie istotnych statystycznie zależności między sobą, dzięki czemu określiłam, które czynniki wpływają na siebie w sposób istotny statystycznie. Wybrane zagadnienia przedstawiłam na modelach SEM.

Przeprowadzone badania pozwoliły na weryfikację postawionych hipotez [H1], [H2], [H3]. Wykazałam (rozdział 1 i 2), iż na intensywność i kształt zjawiska nierówności dochodowych ogromny wpływ wywarła sytuacja ekonomiczno-polityczna transformujących się państw; ich ścieżka rozwojowa i głęboko zakorzenione tradycje [H1]. Przy czym na proces transformacji systemowej w europejskich i azjatyckich krajach postsocjalistycznych wpłynęły zarówno czynniki endogenne (zmiany zachodzące w sferze politycznej, gospodarczej i społecznej) oraz egzogenne (uwarunkowania o charakterze regionalnym i czynniki wykraczające poza wymiar regionalny). Zatem ewolucja z systemu gospodarki centralnie planowanej do gospodarki rynkowej podyktowana jest licznymi uwarunkowaniami, dokonującymi się w sferze realnej, politycznej, instytucjonalnej i mentalnej. Tworzą one swoisty, złożony system i warunkują swoje funkcjonowanie [H2].

Przemiany systemowe prowadzą do demokratyzacji różnych obszarów życia w danym kraju, co umożliwia rozwój gospodarek transformujących się państw [H3]. Jednakże obok tych procesów pojawiają się także różne zjawiska, do których należy wykształcenie się nierówności dochodowych. Dlatego też procesy transformacji wolnorynkowej i towarzysząca im prywatyzacja budzą wiele kontrowersji. Zwłaszcza, iż transformacja rynków i prywatyzacja w poszczególnych krajach socjalistycznych przebiegała innymi metodami i z różnym natężeniem, czego efektem stały się dysproporcje w dochodach tych państw.

Powstanie nierówności dochodowych, ich skala i natężenie, pozostają ściśle związane ze specyfiką systemów gospodarczych krajów postsocjalistycznych. Z uwagi na bliskie położenie geograficzne były państwa socjalistyczne pogrupowałam w poniższy sposób.

Tabela 1. Państwa postsocjalistyczne objęte badaniami

Kraje Europy Środkowo-Wschodniej	Kraje byłej Jugosławii	Kraje bałtyckie	Kraje Europy Wschodniej	Kraje zakaukaskie	Kraje Azji Środkowej
Polska, Czechy, Słowacja, Węgry, Rumunia, Bułgaria, Albania	Serbia, Czarnogóra, Chorwacja, Słowenia, Macedonia, Bośnia i Hercegowina	Litwa, Łotwa, Estonia	Rosja, Ukraina, Białoruś, Mołdawia	Gruzja, Armenia, Azerbejdżan	Kazachstan, Uzbekistan, Kirgistan, Tadżykistan, Turkmenistan

Zródło: opracowanie własne. Szerzej: B. Sowa, *Systemy gospodarcze i ich rozwój a nierówności dochodowe w wybranych państwach postsocjalistycznych*, CeDeWu, Warszawa 2019, s. 185-189.

Dokonując powyższej klasyfikacji państw socjalistycznych, starałam się odpowiedzieć na pytanie: jakie są przyczyny występujących różnic rozwojowych między tymi krajami? Pytanie to zadałam w kontekście wyjaśnienia różnic w dysproporcjach dochodowych pomiędzy tymi grupami państw.

Dokonując próby wyjaśnienia tego zjawiska, nie należy ograniczać się tylko do procesów, jakie miały miejsce w początkach transformacji systemowej w latach 80. XX w. Należy bowiem spojrzeć na ten problem holistycznie, uwzględniając głębsze uwarunkowania, zakorzenione w kulturze i tradycji danego państwa. Przyczyn rozbieżności (w tym dochodowych) należałoby upatrywać w czynnikach politycznych, kulturowych i historycznych. Nie bez znaczenia pozostaje także religia danego kraju, jak również położenie geograficzne i geopolityczne. Uwarunkowania te pozostają zakorzenione tak głęboko, że zawsze będą decydować o kształcie i intensyfikacji występujących zjawisk w funkcjonującym w danym państwie systemie gospodarczym. Różnice te są głęboko zakorzenione i w znacznym stopniu wpływają na kształt systemów gospodarczych. W krajach tych dominuje religia katolicka lub prawosławna. Fakty te przełożyły się na to, iż gospodarki tych państw posiadały już pewne doświadczenia w zakresie prowadzenia liberalnej gospodarki rynkowej i utrzymywania stosunków handlowych z rozwiniętymi gospodarkami Europy Zachodniej.

Badania empiryczne (rozdział 4) oraz analiza literatury przedmiotu przedstawiona w rozdziałach 1 i 2 prowadzą do uznania za słuszną hipotezę [H1], według której „na dysproporcje rozwojowe, ich skalę i natężenie wpływa specyfika systemów gospodarczych krajów postsocjalistycznych, przy czym na determinanty te należy spojrzeć holistycznie, uwzględniając także głębsze uwarunkowania, zakorzenione w kulturze i tradycji danego państwa”.

Dokonując analizy uwarunkowań nierówności dochodowych i opierając się na literaturze przedmiotu i dotychczasowych badaniach, za najczęstszą przyczynę takiego stanu rzeczy wskazuje się procesy globalizacyjne, warunki funkcjonowania rynków pracy oraz uwarunkowania społeczno-demograficzne. Nie sposób jednak pominąć kontrowersji i rozbieżności w stanowiskach tłumaczących istotę dysproporcji dochodowych, biorąc pod uwagę, iż popularna krzywa Kuznetza nie jest w stanie wytłumaczyć w pełni zachodzących procesów nierówności dochodowych, zwłaszcza jeśli dotyczy to gospodarek rozwiniętych. Wyjaśnia to potrzebę prowadzenia ustawicznych badań naukowych w kwestii tego problemu. Badanie nierówności dochodowych ma szczególne znaczenie w kontekście krajów rozwijających się, ze względu na wpływ tego zjawiska na gospodarkę. Zatem problem dysproporcji dochodowych w krajach postsocjalistycznych pozostaje wciąż aktualny ze względu na swój wpływ na gospodarkę danego kraju.

Można wyjść z założenia, iż zróżnicowanie dochodowe krajów byłego bloku wschodniego wywołało transformację społeczeństw oraz społecznych i politycznych struktur. Rzadko moż-

na spotkać się z opiniami, iż sprawiedliwość wymaga całkowitej równości dochodu i własności. Większość autorów głosi konieczność występowania nierówności ekonomicznych, w tym dochodowych. W związku z tym pytanie dotyczące nierówności sprowadza się więc nie do tego, czy nierówności ekonomiczne powinny istnieć, lecz należałoby dociekać, w jakim stopniu można je „tolerować”. Jednakże nie powinno się „z góry” uznawać nierówności dochodowych za zjawisko negatywne. Takie stanowisko może bowiem rzutować na interpretację wyników badań, nadając im cech normatywności. Chociaż takie podejście budzi pewne emocje, to nie należy zapominać, że bardziej cenne może stać się spojrzenie na problem nierówności dochodowych z innej perspektywy i zastanowienie się nad ich pozytywnym obliczem. Zwłaszcza, iż w wysoko rozwiniętych krajach Europy Zachodniej, pozostających na wyższym poziomie rozwoju gospodarczego, nierówności dochodowe były i są generalnie większe niż w krajach postsocjalistycznych. Problemy te mogą stanowić inspirację do dalszych badań naukowych i stać się tematem kolejnej monografii.

Poziom nierówności dochodowych pozostaje uzależniony od kategorii dochodów w poszczególnych krajach. Różnią się również relacje między czynnikami, które przyczyniają się do nierówności dochodów a nierównością dochodów. Można stwierdzić, iż transformację ekonomiczną na różnych poziomach zamożności należy analizować osobno podczas podejmowania decyzji politycznych, które dotyczą zjawiska dysproporcji dochodowych. Tłumaczyć to można w ten sposób, iż relacje między nierównością dochodów a zmiennymi zwykle różnią się między kategoriami dochodowymi. Stąd wniosek, iż programy polityczne, prowadzone w celu zredukowania nierówności dochodowych, powinny różnić się również w tych kategoriach.

W celu zmniejszenia zjawiska rozbieżności dochodowych należy położyć nacisk na rozpowszechnianie edukacji oraz podniesienie jej jakości. Podwyższenie poziomu edukacji kapitału ludzkiego doprowadzi do rozprzestrzeniania się bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ). Osiągnięcie satysfakcjonującego poziomu edukacji w krajach przyjmujących prowadzi do wzrostu podaży wykwalifikowanej siły roboczej, przez co zmniejsza się oddziaływanie BIZ na wzrost dysproporcji dochodowych. Ponadto pozwala gospodarkom przyjmującym na uzyskiwanie wymiernych korzyści z bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Dlatego też aparat rządzący powinien pracować nad wdrożeniem praktyk i rozwiązań, które umożliwiłyby prowadzenie inwestycji o wysokiej wartości dodanej, co z kolei jest istotnym warunkiem wstępnym redukcji niepożądanego wpływu na dystrybucję BIZ i ograniczenia rozbieżności dochodowych, po osiągnięciu wyższego poziomu rozwoju gospodarczego.

Przytoczone w monografii badania naukowe jednoznacznie wskazują, iż zdolność absorpcyjna krajów przyjmujących, warunkuje efektywność wykorzystania napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Zmiany produktywności lokalnych przedsiębiorstw i – co za tym idzie – zmiany w poziomie płac w tych firmach powodują, że BIZ oddziałują pośrednio na nierówność dochodów.

Opierając się na najnowszych danych statystycznych, dokonałam identyfikacji wskaźników oddziałujących na wzrost lub spadek nierówności dochodowych w danym kraju. Przy czym, biorąc pod uwagę położenie geograficzne i odmienną specyfikę poziomu transformacji systemowej, przeprowadziłam odrębne badania dla wyróżnionych wcześniej grup państw.

Rysunek 1. Wskaźniki wpływające na wzrost nierówności dochodowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie: B. Sowa, *Systemy gospodarcze i ich rozwój.....*, op. cit., s. 198-331.

W celu analizy porównawczej między krajami postsocjalistycznymi a kapitalistycznymi, przeprowadziłam badania dla krajów założycielskich Unii Europejskiej, takich jak: Niemcy, Włochy, Francja, Belgia, Holandia, Luksemburg. Wykazałam, iż w pierwszej grupie państw Europy Środkowo-Wschodniej wzrost wskaźnika PKB oraz bezpośrednich inwestycji zagranicznych powoduje jednocześnie wzrost nierówności dochodowych w danym kraju. Spadek wskaźnika nierówności dochodowych następuje wraz ze wzrostem: wskaźnika rozwoju społecznego, wskaźnika demokracji, wskaźnika korupcji, PKB per capita, wskaźnika zatrudnienia, płacy minimalnej, przeciętnego wynagrodzenia oraz wskaźnika edukacji.

W krajach należących do drugiej grupy państw Europy Środkowo-Wschodniej wzrost nierówności dochodowych następuje wraz ze wzrostem stopy bezrobocia, wydatków na edukację, bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz wskaźnika urbanizacji. Rozbieżności dochodowe będą maleć wraz ze wzrostem PKB per capita, wskaźnika zatrudnienia oraz wskaźnika wolności gospodarczej.

W krajach z grupy trzeciej państw Europy Środkowo-Wschodniej, po zastosowaniu współczynnika korelacji r-Pearsona, wzrost nierówności dochodowych ma miejsce na skutek

wzrostu stopy bezrobocia. Z kolei spadek jest konsekwencją wzrostu wskaźnika rozwoju społecznego, wskaźnika demokracji, wskaźnika urbanizacji oraz wskaźnika globalizacji.

W krajach bałtyckich wzrost wskaźnika PKB oraz długu publicznego powoduje wzrost nierówności dochodowych w danym kraju. A spadek dysproporcji dochodowych postępuje wraz ze wzrostem: wskaźnika rozwoju społecznego, wskaźnika demokracji, wskaźnika korupcji, płacy minimalnej, przeciętnego wynagrodzenia, bezpośrednich inwestycji zagranicznych, wskaźnika urbanizacji, wskaźnika globalizacji oraz wskaźnika wolności gospodarczej.

W krajach zaliczonych do grupy państw Europy Wschodniej wzrost nierówności dochodowych jest skutkiem wzrostu PKB per capita, płacy minimalnej, przeciętnego wynagrodzenia oraz wskaźnika wolności gospodarczej. Spadek tego zjawiska jest związany ze wzrostem inflacji.

Sytuacja w grupie krajów zakaukaskich wygląda następująco: nierówności dochodowe wzrastają wraz ze wzrostem wskaźnika rozwoju społecznego, wskaźnika demokracji oraz wskaźnika globalizacji, a ich spadek następuje wraz ze wzrostem stopy bezrobocia, wydatków na edukację oraz wskaźnika urbanizacji.

W grupie krajów Azji Środkowej spadek nierówności dochodowych wiąże się ściśle ze wzrostem wskaźnika demokracji, wskaźnika korupcji, inflacji, bezpośrednich inwestycji zagranicznych, wskaźnika globalizacji oraz wskaźnika wolności gospodarczej. Znamienne jest fakt, iż w tej grupie państw nie wystąpiła sytuacja odwrotna, czyli taka, w której wzrost któregoś ze wskaźników powodował wzrost nierówności dochodowych. Z kolei w krajach założycielskich UE, rosnący wskaźnik PKB oraz stopy bezrobocia przyczynia się do wzrostu nierówności dochodowych w danym kraju. Natomiast spadek tych nierówności ma miejsce wraz ze wzrostem: wskaźnika rozwoju społecznego, wskaźnika demokracji, wskaźnika korupcji, wskaźnika zatrudnienia, wydatków na edukację, wskaźnika edukacji, wskaźnik urbanizacji oraz wskaźnika globalizacji.

Badania empiryczne, szeroka analiza literatury przedmiotu i analizy zawarte w rozdziałach teoretycznych pozwalają uznać słuszność hipotezy 2 [H2].

Dokonałam także prognozy na przyszłość. Tak więc: w pierwszej grupie krajów Europy Środkowo-Wschodniej można się spodziewać, iż dysproporcje rozwojowe powinny ulec spadkowi. Trend ten będzie dotyczył krajów, w których wskaźniki wpływające na spadek wskaźnika Giniego będą przeważać nad tymi, które wpływają na jego wzrost. Podobnie sytuacja będzie wyglądała w trzeciej grupie krajów Europy Środkowo-Wschodniej, w krajach bałtyckich, w krajach Azji Środkowej i w krajach założycielskich Unii Europejskiej. Takiej symulacji nie można dokonać w odniesieniu do drugiej grupy krajów Europy Środkowo-Wschodniej oraz krajów zakaukaskich, gdzie nie da się jednoznacznie ocenić, w którym kierunku będzie przebiegać zjawisko nierówności dochodowych. Można jednak z całą pewnością stwierdzić, iż tam, gdzie będą przeważać wskaźniki oddziałujące na spadek wskaźnika Giniego, tam nierówności dochodowe będą ulegać spadkowi. W przeciwnym wypadku nierówności mogą ulegać pogłębianiu się.

Zupełnie inna sytuacja będzie miała miejsce w krajach Europy Wschodniej, gdzie nierówności dochodowe mogą wzrastać. Zjawisko to będzie widoczne przede wszystkim w krajach, w których wskaźniki wpływające na wzrost wskaźnika Giniego będą przeważać nad tymi, które wpływają na jego spadek.

Badania zaprezentowane w rozdziale 4 potwierdziły słuszność hipotezy 3 [H3], według której dysproporcje rozwojowe w krajach postsocjalistycznych powinny – w przyszłości – ulegać spadkowi, jednak zjawisko to nie jest jednoznaczne i może ulegać pewnym wahaniom. Zupełnie odmienna sytuacja może mieć miejsce w krajach założycielskich Unii Europejskiej, gdzie nierówności dochodowe mogą wzrastać, jednak i tutaj możliwe są pewne wahania.

Uwagi końcowe

Podsumowując dotychczasowe rozważania nad istotą nierówności dochodowych w krajach postsocjalistycznych, stwierdzam, że nie jest możliwe stworzenie jednego, uniwersalnego modelu charakteryzującego nierówności dochodowe dla tych państw. Ponadto, chociaż nierówności te w krajach postsocjalistycznych powinny ulegać spadkowi, to ze względu na specyfikę analizowanych państw, nie można uznać tego za zjawisko jednoznaczne. W związku z czym możliwe jest zachodzenie różnego rodzaju wahań oraz odstępstw od normy.

Dokonując podsumowania osiągnięć naukowych przedstawionych w omawianej pracy *Systemy gospodarcze i ich rozwój a nierówności dochodowe w wybranych państwach postsocjalistycznych*, której jestem autorką, za osiągnięcie w wymiarze poznawczym uznaję:

a) w obszarze teoretycznym:

- teoretyczne ujęcie pojęcia transformacji systemowej opracowane na podstawie systematycznego przeglądu literatury przedmiotu,
- analizę ewolucji systemów gospodarczych w krajach postsocjalistycznych,
- refleksję metodologiczno-poznawczą autorskiego, zintegrowanego podejścia do wyznaczenia czynników oddziałujących na nierówności dochodowe,
- wyznaczenie autorskiego (teoretycznego), opisowego modelu uwarunkowań modyfikujących systemy gospodarcze,
- kontekstową interpretację pojęć: transformacja systemowa, systemy gospodarcze, nierówności dochodowe.

b) w obszarze empirycznym:

- autorskie zaprezentowanie wskaźników definiujących nierówności dochodowe,
- wyznaczenie korelacji wskaźników i ich wpływu na nierówności dochodowe,
- przedstawienie autorskich modeli obrazujących nierówności dochodowe.

Monografia posiada walory naukowe, jakimi są: tematyka pracy i jej znaczenie z punktu widzenia identyfikacji czynników wpływających na zjawisko nierówności dochodowych i wykazanie zależności statystycznych występujących między nimi. Rozprawa wypełnia lukę badawczą będącą rezultatem braku podejmowania problemu nierówności dochodowych w krajach postsocjalistycznych.

Za istotny wkład do nauki można uznać stworzenie autorskich modeli uwarunkowań i czynników wpływających na zjawisko nierówności dochodowych w krajach postsocjalistycznych.

Wartością utylitarną takich modeli jest ich uniwersalność (możliwość dopasowania do gospodarki, która przeszła transformację systemową), kompleksowość (duża liczba elementów opisujących zjawisko nierówności dochodowych) i prostota (istotne elementy nazwane w zrozumiały sposób).

Wiedza, która została w niniejszej pracy zaprezentowana, nie powinna zostać potraktowana jako wyczerpująca. Już umiejscowienie rozważań teoretycznych w konwencji paradygmatu interpretatywno-symbolicznego pozwala zauważyć, że przedstawiona koncepcja, choć oparta na funkcjonujących teoriach, ma charakter subiektywnego oglądu zjawiska zaprezentowanego w logicznym wywodzie naukowym.

Ograniczenia przeprowadzonych badań można zdiagnozować co najmniej w trzech obszarach: projektowania zakresu merytorycznego, oceny opracowanego narzędzia i operacjonalizacji wykorzystanych w metodologii zmiennych.

Projektując zakres merytoryczny, wskazałam obszary, które mogą mieć kluczowe znaczenie dla prezentowanych rozważań teoretycznych (m.in. wskazanie nierówności dochodowych jako zjawiska uwarunkowanego wieloma czynnikami społeczno-ekonomicznymi). Subiektywny dobór tych elementów może czynić zarzuty związane z niedopełnieniem kryterium

obiektywizmu w tworzeniu nowej wiedzy, ale z drugiej strony moja dbałość o tworzenie wiedzy dostępnej dla praktyków, uniwersalnej i kompleksowej wyjaśnia kwestię dokonanych wyborów.

Opracowane modele obrazujące nierówności dochodowe i metodyka wyznaczania czynników oddziałujących na te nierówności daje duże możliwości nakreślenia przyszłych kierunków badań. W pierwszej kolejności to doprecyzowanie wszystkich wskazanych ograniczeń w celu uzupełnienia wiedzy w tym obszarze, np.:

- wykorzystanie innego narzędzia badawczego do wyznaczenia czynników oddziałujących na nierówności dochodowe, co może nakreślić inny obraz przedstawionych zależności;
- powtórzenie badania z wykorzystaniem używanej już metodyki w celu uzupełnienia wniosków czy diagnozy czynników oddziałujących na nierówności dochodowe;
- uwzględnienie w metodyce badań większej liczby wskaźników definiujących nierówności dochodowe.

Zaproponowane w monografii modele obrazujące nierówności dochodowe i metodyka ich pomiaru pozwalają na kwantyfikację elementów, które nie zawsze można wyrazić liczbowo, a to otwiera możliwości budowania nowych wskaźników opisujących zidentyfikowaną rzeczywistość. Umiejętność pomiaru czy wyznaczenia czynników wpływających na nierówności dochodowe rodzi, z perspektyw naukowej, dalsze pytania wymagające badań, diagnoz i analiz. Dlatego też jestem przekonana, że tematyka nierówności dochodowych jest obszarem wymagającym współcześnie wielu badań, analiz i konstruktów teoretycznych.

3. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

3.1. Przebieg i tematyka pracy naukowej

Moja praca naukowo-badawcza koncentruje się wokół polityki społeczno-gospodarczej oraz jej skutków dla poziomu życia ludności. Szczególną uwagę poświęciłam transformacji systemowej z uwzględnieniem przyczyn i uwarunkowań nierówności dochodowych. Wskazana tematyka badawcza wpisuje się w zakres dociekań naukowych oraz profil naukowy Katedry Nauk o Zarządzaniu i Ekonomii WSPiA Rzeszowskiej Szkoły Wyższej, której jestem pracownikiem.

Moje dotychczasowe badania naukowe skupiały się na trzech nurtach.

Pierwszy nurt obejmował przemiany społeczno-gospodarcze (po 1989 r.) i ich skutki dla rozwoju regionów przygranicznych ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich. Nastąpiły bowiem restrukturyzacja sektora przedsiębiorstw państwowych oraz szereg zmian ekonomiczno-gospodarczych, co spowodowało nagłe powstanie zjawiska bezrobocia, które stało się nie tylko problemem społecznym, ekonomicznym, ale i politycznym.

Starano się dociec, że rozwój obszarów wiejskich, przy niedostatku środków finansowych, jest bardzo trudny. Dlatego też wsparcie ze środków publicznych stwarza szansę na inwestycje i rozwój, a tym samym na zmniejszenie dysproporcji w poziomie rozwoju poszczególnych regionów Polski.

Tematyce tej były poświęcone m.in. publikacje naukowe:

[1] B. Sowa, *Kierunki i tendencje przemian społeczno-gospodarczych w regionie przygranicznym na przykładzie woj. podkarpackiego*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Rzeszowskiego, nr 11, Seria Ekonomiczna, Marketing i Zarządzanie 1, Redaktor J. Kitowski, Rzeszów 2003, s. 151-158.

[2] B. Sowa, *Uwarunkowania rozwoju terenów przygranicznych na przykładzie Podkarpacia* [w:] *Regionalne uwarunkowania ekonomicznego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich*, pod red. A. Czudca, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2003, s. 155-163.

[3] B. Sowa, *Działalność instytucji pozarządowych na rzecz rozwoju Podkarpacia*, *Studia i Prace: Kolegium Zarządzania i Finansów, Szkoła Główna Handlowa, Zeszyt Naukowy* 2003, nr 39, s.118-127.

[4] B. Sowa, *Formy wsparcia finansowego dla obszarów wiejskich i mieszkańców wsi na przykładzie wybranych gmin Podkarpacia* [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Aspekt międzynarodowy, sektorowy, regionalny i lokalny*, pod red. M. G. Woźniaka, Uniwersytet Rzeszowski, Katedra Teorii Ekonomii, *Zeszyt Naukowy* Nr 5, Rzeszów 2004, s. 243-253.

Drugi obszar moich zainteresowań naukowych stanowią finanse w aspekcie makroekonomicznym. Szczególna uwaga została poświęcona problematyce podatkowej, jak również kwestiom budżetowym (budżet centralny, budżety samorządowe). Zainteresowanie to podyktowane było wcześniejszym doświadczeniem zawodowym oraz podjęciem zatrudnienia w Zakładzie Finansów (obecnie Katedra Finansów i Rachunkowości), Wydział Ekonomii Uniwersytetu Rzeszowskiego.

Podczas prowadzonych dociekań naukowych starałam się wskazać, że podatki są głównym źródłem dochodu budżetu państwa oraz budżetów samorządowych. Stanowią one ważny instrument polityki finansowej, który istotnie może przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego kraju lub jednostki samorządu terytorialnego, działalności podmiotów gospodarczych, ale również hamować przedsiębiorczość.

Rezultatem moich dociekań naukowych były m.in. poniższe publikacje:

[5] B. Sowa, *Value Added Tax in Turnover within the European Union (Selected Aspects)* [in:] *Global Economic Crisis and Countries of Central & Eastern Europe*, Geopolitical Studies vol. 15, J. Kitowski (ed.) Polish Academy of Sciences, Warszawa 2009, s. 99-108.

[6] B. Sowa, *Podatek akcyzowy na tle innych form opodatkowania konsumpcji* [w:] *MODERN MANAGEMENT REVIEW MMR*, vol. XVIII, 20 (2/2013), April-June 2013, s. 69-84.

[7] B. Sowa, *Harmonizacja podatku akcyzowego jako istotny czynnik integracji gospodarczej* [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, *Zeszyt* nr 37 (1/2014), Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Ekonomii, Katedra Teorii Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych, s. 454-477.

[8] P. Dziekański, B. Sowa, *A municipality development strategy and financial management, as a coordinator of changes in the local economy (selected issues)*. *Studia i Materiały „Miscellanea Oeconomicae”*, Rok 19, Nr 2/2015 s. 103-114.

[9] B. Sowa, A. Olak, *Analysis of budgetary revenues with particular emphasis on tax revenues* [w:] S. Szabo, A. Olak, B. Ślusarczyk, V. Nemeč, *Aeronautica XV Proceedings of the International conference (First Edition)*, nr 1/2015, s. 181-185.

Ponadto wyniki dociekań nad problematyką finansów (w ujęciu makroekonomicznym) przedstawiałam podczas konferencji krajowych (Uniwersytet Rzeszowski, Politechnika Rzeszowska, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie) i międzynarodowych (University of Security Management in Košice, Ukraiński Uniwersytet Państwowy w Kamieńcu Podolskim).

Trzecim, a zarazem najważniejszym – w kontekście tematu głównego osiągnięcia naukowego – obszarem, moich zainteresowań naukowych są zagadnienia związane z gospodarką, przemianami gospodarczymi i związanym z nimi zjawiskiem nierówności dochodowych (zarówno w skali kraju, jak również w skali globalnej). W tym obszarze koncentruję się przede wszystkim na czynnikach, które je warunkują, a zwłaszcza na czynnikach o charakterze ekonomicznym i społecznym.

Staram się udowodnić, iż na dysproporcje rozwojowe między poszczególnymi państwami postsocjalistycznymi, ich skalę i natężenie wpływa specyfika systemów gospodarczych. Przy czym na determinanty te należy spojrzeć holistycznie, uwzględniając także głębsze uwarunkowania zakorzenione w kulturze i tradycji danego państwa.

Efekty swoich analiz i badań przedstawiłam w monografii autorskiej pt. *Systemy gospodarcze i ich rozwój a nierówności dochodowe w wybranych państwach postsocjalistycznych*, CeDeWu, Warszawa 2019, s. 367, jak również w publikacjach naukowych odnoszących się do tych zagadnień, m.in. w:

[10] B. Sowa, *Bezrobocie jako problem społeczny Podkarpacia* [w:] *Nierówności społeczne, a wzrost gospodarczy, Kapitał ludzki i intelektualny*. Cz. 2, pod red. M. G. Woźniaka, Uniwersytet Rzeszowski. Katedra Teorii Ekonomii, Zeszyt Naukowy Nr 7, Rzeszów 2005, s. 275-283.

[11] B. Ślusarczyk, B. Sowa, *The impact of foreign direct investment on the trends and dynamics of the development of the Polish economy – an outline of the problem* [w:] *ЕКОНОМІЧНИЙ НОБЕЛІВСЬКИЙ ВІСНИК*. 2016. № 1 (9), s. 238-251.

[12] B. Ślusarczyk, B. Sowa, *The economic crisis – its causes and results and the limiting ventures (selected aspects) and its influence on the consumers' behaviour on the banking products market. Selected aspects*. *Central European Review of Economics & Finance*, Vol. 22, No 6, Radom 2017, s. 41-55.

[13] B. Sowa, B. Ślusarczyk, A. Rzepka, *Directions of the changes of foreign direct investments in Poland in the context of accession to the European Union. The analysis of selected aspects* [w:] *Perspectives-journal on economic issues*, 2017, vol. 5, issue 3, s. 5-21.

[14] A. Rzepka, B. Sowa, *Public Debt in Poland in the Context of Accession to the European Union- Evaluation Attempt*, „ECONOMICS” (Monthly International reviewed and refereed scientific journal), nr 10-11, 2018, s. 159-180.

[15] B. Sowa, N. Vynnychenko, *Evaluating of the financial equalization system in Ukraine*, *Financial Markets, Institutions and Risks*, Volume 2, issue 1, 2018, s. 25-36.

Wyniki studiów nad problematyką rozwoju gospodarczego i związanym z nim zjawiskiem nierówności dochodowych przedstawiałam podczas krajowych konferencji naukowych (Uniwersytet Rzeszowski, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Politechnika

Rzeszowska, GUS w Warszawie) oraz międzynarodowych (University of Security Management in Košice, International School of Management Slovakia).

Istotny wkład do rozważań w kwestii nierówności dochodowych (przyczyny społeczne, ekonomiczne oraz skutki) miał mój udział w badaniach naukowych pt. *Rynek pracy w Rzeszowie i w powiecie rzeszowskim. Szanse i zagrożenia w opiniach bezrobotnych i przedsiębiorców* przeprowadzonych przez WSPiA Przemysł–Rzeszów w 2010 r. pt. *Rynek pracy w Rzeszowie i w powiecie rzeszowskim. Szanse i zagrożenia w opiniach bezrobotnych i przedsiębiorców*.

Na podstawie powyższych badań empirycznych został opublikowany raport: *Rynek pracy w Rzeszowie i w powiecie rzeszowskim. Szanse i zagrożenia w opiniach bezrobotnych i przedsiębiorców* (raport końcowy z badań), L. Gajos (red.), WSPiA, Przemysł–Rzeszów, PUP w Rzeszowie, 2010, ss. 295.

Ważnym obszarem nie wymienionym wcześniej była problematyka przedsiębiorczości i jej wpływ na rozwój gospodarczy i społeczny regionu. Przedmiotem moich rozważań był całokształt warunków i okoliczności ekonomicznych, społecznych, prawnych, politycznych i kulturowych w danym kraju. Szczególną uwagę poświęciłam podstawowym kategoriom ekonomicznym, którymi w tej teorii się operuje: wzrostowi i rozwojowi gospodarki, jej efektywności ekonomicznej i społecznej, równowadze ekonomicznej kraju, poziomowi dobrobytu oraz stopie życiowej.

Tematykę tę rozpowszechniałam, uczestnicząc w krajowych konferencjach naukowych (WSAP w Białymstoku, Politechnika Rzeszowska, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, PSW im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej), jak również w międzynarodowych konferencjach naukowych (Vysoká Škola Bezpečnostného Manažérstva v Košiciach, Vysoká škola Medzinárodného podnikania ISM Slovakia v Prešove), podczas The II International Investment and Economic Forum *Partnership and Prospect* Ivano-Frankivsk (Ukraina), a także podczas seminarium naukowego zorganizowanego na Ivane Javakhishvili Tbilisi State University (Gruzja), czego efektem stały się kolejne publikacje:

[16] B. Sowa, *Cooperation Between Small and Medium-Sized Enterprises and Other Participants on the Market in the Carpathian Euroregion* [in:] *Regional Transborder Cooperation in Countries of Central and Ekstern Europe – A Balance of Achievements*. Geopolitical Studiens vol. 14, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Seria: Geopolitical Studium, Warszawa 2006, s. 159-167.

[17] B. Sowa, *Wybrane koszty kredytu bankowego jako głównego źródła finansowania działalności przedsiębiorstw* [w:] *European vektor of economic development*, nr 1 (2), Uniwersytet w Dniepropietrowsku, Dniepropietrowsk 2007, s. 109-117,

[18] B. Sowa, *Działalność Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości na rzecz rozwoju regionu w latach 2004–2007 ze szczególnym uwzględnieniem Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw (SPO WKP)* [w:] *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy. Uwarunkowania instytucjonalne* pod red. M. G. Woźniaka, Uniwersytet Rzeszowski, Katedra Teorii Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych, Zeszyt Nr 15, Rzeszów 2009, s. 331-343,

[19] I. Masurasvili, A. Rzepka, B. Sowa, *Direct Foreign Investments as Strategic Potential for International Competitiveness (Polish & Georgian case)*. *Przedsiębiorczość i Zarządzanie* 2017, nr 12, część 2, zeszyt XVIII, s.197-218.

W obrębie powyższej tematyki brałam udział w badaniach empirycznych jako członek zespołu badawczego nt. przedsiębiorczości w procesie funkcjonowania samorządu terytorialnego przeprowadzonych w 2004 r. na terenie woj. podkarpackiego. Na podstawie powyższych badań został opublikowany *Raport z badań empirycznych (nr 2) – Przedsiębiorczość w procesie funkcjonowania samorządu terytorialnego* pod red. K. Jaremczuka, WSPiA w Przemyślu, Przemyśl 2004, ss. 73.

3.2. Zestawienie ilościowe publikacji i wskaźników wpływu

Podsumowanie dorobku publikacyjnego:

- monografia naukowa (osiągnięcie naukowe wskazane w punkcie 2 autoreferatu);
- monografia w języku polskim;
- 41 rozdziałów w monografiach naukowych (w tym 17 we współautorstwie);
- 65 artykułów naukowych (w tym 29 we współautorstwie);
- 38 referatów wygłoszonych na konferencjach naukowych (w tym 30 na konferencjach międzynarodowych w kraju i za granicą).

Zgodnie z danymi przedstawionymi w Raporcie bibliometrycznym przygotowanym przez Bibliotekę WSPiA Rzeszowskiej Szkoły Wyższej:

- liczba cytowań publikacji naukowych wg bazy Google Scholar wynosi 73 (stan na dzień 15.04.2019 r.);
- h-indeks wynosi 4, natomiast i10-indeks wynosi 1;
- liczba prac punktowanych wynosi 83;
- liczba punktów MNiSW wynosi 478.

Szczegółowa analiza biometryczna dorobku naukowego (2000-2019) sporządzona przez Bibliotekę WSPiA Rzeszowskiej Szkoły Wyższej stanowi załącznik nr 5.

Wymieniając wskazane okresy mojego rozwoju naukowo-badawczego i osiągnięcia, pragnę zwrócić uwagę na bezpośredni rezultat mojej aktywności naukowo-badawczej, jakim jest dorobek naukowy obejmujący łącznie 165 pozycji (w tym 125 popularnonaukowych) zestawionych w tab. 1.

Tabela 2. Zestawienie dorobku naukowo-badawczego

Wyszczególnienie	Przed uzyskaniem stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych		Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych							Razem
	Samodzielnie	We Współautorstwie	Samodzielnie			We współautorstwie				
			Język							
			polski	angielski	rosyjski	polski	angielski	rosyjski	niemiecki	Razem
A. Publikacje naukowe ogółem, w tym:	2	5	60	6	1	22	26	2	1	125
A.1. Monografie naukowe			2			1	1			4
A.2. Rozdziały w monografiach naukowych			23		1	10	7			41
A.3. Artykuły naukowe	2	5	32	4		9	17	2	1	72
A.4. Redakcja monografii naukowych										
A.5. Publikacje z konferencji			3	2		2	1			8
B. Pozostały dorobek naukowo-badawczy, w tym:						4	1			5
B.1. Projekty naukowo-badawcze krajowe i uczelniane						3				3
B.2. Publikacje popularnonaukowe						1	1			2
C. Inne			24			10	1			35
Podręczniki i rozdziały w podręcznikach uczelnianych			12			6				18
Raporty			12			3				15
Referaty						1	1			2
Ogółem (A+B+C)	2	5	84	6	1	36	28	2	1	165

Publikacje mojego autorstwa i współautorstwa są cytowane przez pracowników naukowych różnych ośrodków badawczych, przy czym całościowa statystyka tych cytowań wynosi 73 wg Google Scholar, h-indeks wyniósł 4, natomiast i10-indeks wyniósł 1¹.

3.3. Udział w badaniach naukowych oraz międzynarodowych i krajowych projektach badawczych

Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora brałam udział w następujących projektach naukowo-badawczych w roli członka zespołu badawczego):

2004 *Przedsiębiorczość w procesie funkcjonowania samorządu terytorialnego.*
Na podstawie powyższych badań został opublikowany *Raport z badań empirycznych (nr 2) – Przedsiębiorczość w procesie funkcjonowania samorządu terytorialnego*, pod red. K. Jaremczuka, WSPiA w Przemyślu, Przemyśl 2004, ss.73.

¹ Według stanu na 15.04.2019 r.

- 2010 *Rynek pracy w Rzeszowie i w powiecie rzeszowskim. Szanse i zagrożenia w opiniach bezrobotnych i przedsiębiorców.* Na podstawie badań empirycznych został opublikowany raport *Rynek pracy w Rzeszowie i w powiecie rzeszowskim. Szanse i zagrożenia w opiniach bezrobotnych i przedsiębiorców (raport końcowy z badań)*, L. Gajos (red.), WSPiA, Przemysł–Rzeszów, PUP w Rzeszowie, 2010, ss. 295.
- 2017-2019 *Absolwent WSPiA liderem rynku pracy.* Projekt współfinansowany ze środków EFS w ramach Programu Operacyjnego *Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020* (umowa nr POWR.03.01.00-00-K097/16).
W powyższym projekcie byłam zarówno członkiem zespołu, jak i wykładowcą.

Ponadto brałam udział w projektach finansowanych z UE jako koordynator/wykładowca. Najważniejsze z nich to:

- 2018-2020 Projekt *Inkubator Kariery* (POWR.03.01.00-00-B006/17). Program Operacyjny: Wiedza Edukacja i Rozwój 2014-2020 (umowa nr PO WR.03.01.00-00-B006/17).
Jestem koordynatorem ww. projektu, jak również prowadzę zajęcia dydaktyczne.
- 2017-2019 Projekt *Podniesienie kompetencji kadry dydaktycznej WSPiA Rzeszowskiej Szkoły Wyższej.* Program Operacyjny Wiedza Edukacja i Rozwój 2014-2020. Oś Priorytetowa III. Szkolnictwo wyższe dla gospodarki i rozwoju (umowa nr POWR. 03.04.00-00-D102/16).
W ramach tego projektu pełniłam funkcję koordynatora i wykładowcy.
- 2012-2014 *Legalność, sprawność i dobra praktyka administracyjna warunkiem dobrego rządzenia* w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (umowa nr UDA-POKL.05.02.01-00-026/10-00). Priorytet V. Dobre rządzenie, Działanie: 5.2. Wzmocnienie potencjału administracji samorządowej, Poddziałanie: 5.2.1. Modernizacja zarządzania w administracji samorządowej.
W ramach powyższego projektu prowadziłam szkolenia z pracownikami jednostek samorządowych biorących udział w projekcie, jak również opracowałam 12 raportów (dla każdej z 12 gmin wiejskich/miejskich Podkarpacia uczestniczących w projekcie) nt. poprawy zarządzania i jakości świadczonych usług publicznych wiejskich/miejskich Podkarpacia uczestniczących w projekcie.
- 2011-2015 *Dyplom WSPiA przepustką do biznesu* w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (umowa nr UDA-PKOL.04.01.01-00-301/10-00). Priorytet IV. Szkolnictwo wyższe i nauka, Działanie: 4.1. Wzmocnienie i rozwój potencjału dydaktycznego uczelni oraz zwiększenie liczby absolwentów kierunków o kluczowym znaczeniu dla gospodarki opartej na wiedzy. Poddziałanie: 4.1.1. Wzmocnienie potencjału dydaktycznego uczelni. W ramach tego projektu prowadziłam zajęcia dydaktyczne.

Byłam także członkiem zespołu realizującego projekt *Samorząd lokalny jako uczestnik polskiej polityki zagranicznej* dofinansowany ze środków Ministerstwa Spraw Zagranicznych (umowa nr BDG-703/2014) w zakresie realizacji zadania publicznego pt. *Wsparcie samorządowego i obywatelskiego wymiaru polskiej polityki zagranicznej 2014.*

Szczegółowy wykaz udziału w międzynarodowych i krajowych projektach badawczych przedstawiono w załączniku nr 4 pkt II.G.

3.4. Nagrody i wyróżnienia za działalność naukową

Ogromną nobilitacją stało się dla mnie otrzymanie kilku nagród i wyróżnień za dotychczasową działalność naukową. Należą do nich:

1. Medal brązowy za długoletnią służbę (Postanowienie Prezydenta RP z dnia 29 września 2008 r.);
2. Medal Komisji Edukacji Narodowej za zasługi dla oświaty i wychowania; (MEN – Warszawa, dnia 20 sierpnia 2014 r.),

3.5. Wystąpienia na międzynarodowych i krajowych konferencjach naukowych

W okresie 2001-2019 aktywnie uczestniczyłam zarówno w krajowych, jak i międzynarodowych konferencjach. Wygłosiłam na nich referaty ujmujące efekty prowadzonych przeze mnie prac badawczych. Uczestnictwo w międzynarodowych konferencjach na Ukrainie, w Gruzji, Rosji i Słowacji pozwoliło mi na przyjrzenie się tamtejszej specyfice sytuacji makroekonomicznej.

Szczególnie zainteresował mnie problem nierówności społecznych, co zaowocowało w późniejszym okresie wydaniem monografii *Systemy gospodarcze i ich rozwój a nierówności dochodowe w wybranych państwach postsocjalistycznych*. Inspiracją do napisania tej pozycji był także udział w konferencjach poświęconych przemianom społeczno-gospodarczym krajów Europy Środkowo-Wschodniej.

Uczestnictwo w licznych konferencjach poświęconych tego typu zagadnieniom niewątpliwie poszerzyło moją wiedzę na ten temat. Jednocześnie dawało to uczucie pewnego niedosytu w interesujących mnie kwestiach, takich jak dysproporcje społeczne, i rodziło szereg pytań w tym zakresie. Dylematy te postanowiłam zawrzeć w monografii *Systemy gospodarcze i ich rozwój a nierówności dochodowe w wybranych państwach postsocjalistycznych*.

W trakcie mojej ścieżki naukowo-badawczej uczestniczyłam w licznych konferencjach międzynarodowych odbywających się za granicą, m.in. na Słowacji, na Ukrainie, w Rosji i w Gruzji.

Ponadto byłam aktywnym uczestnikiem The II International Investment and Economic Forum *Partnership and Prospect*, Ivano-Frankivsk, Ukraina (2016).

Oprócz ww. konferencji aktywnie uczestniczyłam w 18 konferencjach międzynarodowych organizowanych w kraju, w tym przez SGGW w Warszawie, Uniwersytet Rzeszowski, Politechnikę Rzeszowską, WSPiA Rzeszowską Szkołę Wyższą.

Wzięłam również czynny udział w 8 konferencjach krajowych, na których przedstawiałam referaty dotyczące problemów z obszaru ekonomii i finansów. Konferencje te odbywały m.in. się w takich ośrodkach jak: Wyższa Szkoła Administracji Publicznej w Białymstoku, WSPiA Rzeszowskiej Szkole Wyższej, a także w Uniwersytecie Jana Kazimierza w Kielcach.

Uczestniczyłam także w 3 seminariach naukowych zorganizowanych zarówno w kraju (2), jak i za granicą (1).

Zajęłam się też kwestią problemów Polski jako kraju postsocjalistycznego w obliczu integracji z Unią Europejską. Znajomość niniejszego obszaru naukowo-badawczego dało mi inspirację do poruszenia części omawianych problemów w monografii *Systemy gospodarcze i ich rozwój a nierówności dochodowe w wybranych państwach postsocjalistycznych*.

Szczegółowy wykaz wygłoszonych referatów i innego rodzaju aktywności na konferencjach międzynarodowych i krajowych przedstawiono w załączniku nr 4 pkt II.I (konferencje naukowe) oraz w załączniku nr 4 pkt I.B (inne konferencje)

3.6. Recenzje prac na stopień naukowy

Byłam promotorem pomocniczym w przewodzie doktorskim mgr. inż. Karola Sołka (uchwała Rady Wydziału Nauk Ekonomicznych SGGW w Warszawie z dnia 26 kwietnia 2016 r.).

Na posiedzeniu w dniu 27 lutego 2018 r. Rada Wydziału Nauk Ekonomicznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie nadała mgr. inż. Karolowi Sołkowi stopień doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie ekonomia.

3.7. Udział w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism, recenzje publikacji naukowych

Jestem członkiem komitetu redakcyjnego w czasopiśmie: „Journal of Finance and Accounting” (JFA), Science Publishing Group, New York, USA).

Ponadto byłam członkiem Rady Naukowej Wydawnictwa Academy of Security and Bases of Health, Kijów (Ukraina).

Byłam członkiem:

- 1) Komitetu Naukowego Konferencji: Invites you to the 9th International Scientific Conference *Secure Slovakia in the Euro-Atlantic Region*, Koszyce (Słowacja) 12-13 listopada 2015 r.;
- 2) Komitetu Naukowego Konferencji: *Podnikanie a inovácie podnikateľských aktivít XI*, Lesnica, Pieniny (Słowacja), 27-28 kwietnia 2016 r.;
- 3) Rady Naukowej Konferencji: *Bezpečné Slovensko a Európska Únia (10. ročník medzinárodnej vedeckej konferencie)*, Koszyce, 10-11 listopada 2016 r.;
- 4) Rady Naukowej Konferencji: *Podnikanie a inovácie podnikateľských aktivít XII*, vedecká konferencia s medzinárodnou účasťou, Preszów (Słowacja), 27 kwietnia 2017 r.;
- 5) Komitetu Naukowego 11th International Scientific Conference *Secure Slovakia and European Union*, Koszyce (Słowacja), 09-10 listopada 2017 r.;
- 6) Komitetu Naukowego Konferencji 8. *12th International Scientific Conference Secure Slovakia and European Union*, Koszyce (Słowacja), 08-09 listopada 2018 r.;
- 7) Rady Programowej II Międzynarodowej Konferencji Naukowej *Niedoskonałości współczesnego rynku pracy. Zakres i przejawy pracy nieopłaconej*, Rzeszów, 13 grudnia 2018 r.

Jestem członkiem Komitetu Naukowego i Programowego (zaproszenie) *Business and innovations in business activities XIV*, Preszów (Słowacja), 25 kwietnia 2019 r.

Ponadto byłam członkiem komitetów organizacyjnych poniższych konferencji i seminariów:

- 1) Międzynarodowej Konferencji Naukowej pn. *Samorząd terytorialny w Polsce i na Ukrainie*, Przemyśl 1999;
- 2) Seminarium Naukowego *Polska w Unii Europejskiej*, Przemyśl 1999;
- 3) Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej pn. *Przedsiębiorstwo w procesie transformacji*, Przemyśl, 11-12 maja 2000 r.;
- 4) Konferencji Naukowej *Prawo – administracja – gospodarka w procesie transformacji ustrojowej w Rzeczypospolitej Polskiej*, Przemyśl 2001 r.;
- 5) Międzynarodowej Konferencji Naukowej pn. *Prawno-organizacyjne i ekonomiczno-finansowe uwarunkowania rozwoju infrastruktury gospodarczej w Polsce i na Ukrainie*, Przemyśl, 13-14 grudnia 2001 r.;
- 6) Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej pn. *Uwarunkowania sukcesu przedsiębiorstwa*, Przemyśl, 16-17 maja 2002 r.;

- 7) Międzynarodowej Konferencji Naukowej, *Regionalna współpraca transgraniczna w krajach Europy Środkowej i Wschodniej – bilans dokonań*, Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Ekonomii, Arłamów, 22-24 maja 2006 r.;
- 8) Konferencji Naukowej nt. *Prawo – Administracja – Gospodarka po 15 latach transformacji ustrojowej*, Przemysł 2006 r.;
- 9) Międzynarodowej Konferencji Naukowej, *Kraje Europy Środkowo-Wschodniej wobec globalnego kryzysu gospodarczego*, Sanok, 14-17 czerwca 2009 r.;
- 10) Konferencji Naukowej, *Korzyści i koszty wprowadzenia euro przez Polskę w świetle doświadczeń Słowacji*, Rzeszów, dnia 10 grudnia 2009 r.;
- 11) Międzynarodowej Konferencji Naukowej nt. *20 lat przemian społeczno-gospodarczych krajów Europy Środkowo-Wschodniej – próba bilansu*. Polańczyk, 14-17 czerwca 2010 r.;
- 12) Konferencji Naukowej pn. *20 lat przekształceń własnościowych w Polsce*, Rzeszów, 14-15 października 2010 r.;
- 13) Międzynarodowej Konferencji Naukowej *Aeronautica XV*, Lublin, 15-16 października 2015 r.;
- 14) I Międzynarodowej Konferencji Naukowej *Niedoskonałości współczesnego rynku pracy*, Rzeszów, 13 maja 2016 r.

Byłam recenzentem:

- 1) monografii: P. Dziekański, *Polityka pieniężna i system bankowy – wybrane elementy*, Wyd. Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim, Ostrowiec Świętokrzyski 2014, ss. 85;
- 2) publikacji (podręcznik): R. Motorym, *Rachunki narodowe. Narzędzie analizy ekonomicznej. Zbiór zadań*, Wyd. Politechnika Lubelska, Lublin 2018, ss. 174;
- 3) E. Hvizdová, B. Blogová, *Creative Industry of Selected handicrafts in eastern Slovakia*, Logophon Verlag GmbH, Mainz 2016, ss. 148;
- 4) E. Hvizdová, *Ecosystem contexts as chances for entrepreneurship in sustainable tourism*, 1st edition. Prešov: College of International Business ISM Slovakia in Prešov, 2017, ss. 115;
- 5) rozdziałów w monografii pt. *Wybrane aspekty z bezpieczeństwa żywności*, pod red. B. Krochmal-Marczak, PWSZ w Krośnie, Krosno 2017;
- 6) rozdziału w monografii pt. *Jakość produktów sektora rolno-spożywczego i jego pozycja na rynku*. PWSZ w Krośnie, Zakład Produkcji i Bezpieczeństwa Żywności, Krosno 2018 (złożono do druku);
- 7) artykułów opublikowanych w: *Acta Scientifica Academiae Ostroviensis*. Sectio A, Nauki humanistyczne, społeczne i techniczne (ISSN 2300-1739) – 2015 rok.

Jestem recenzentem (od 2011 r. do chwili obecnej) artykułów publikowanych w Zeszytach Naukowych Politechniki Rzeszowskiej, Wydział Zarządzania, seria: *Zarządzanie i Marketing*, p-ISSN 1234-3706. Obecna nazwa: *Modern Management Review*.

3.8. Członkostwo w międzynarodowych i krajowych organizacjach oraz towarzystwach naukowych

- 1) Polskie Towarzystwo Ekonomiczne, Oddział w Rzeszowie. Od kwietnia 2015 r. – członek Komisji Rewizyjnej;
- 2) Stowarzyszenie Naukowe Supra Modum – od 2015 roku.

3.9. Osiągnięcia dydaktyczne i w zakresie popularyzacji nauki

Szczególnie ważna w pracy naukowej jest dla mnie działalność dydaktyczna. Być może powodem jest to, że pracę naukową zaczynałam w 1999 r. od prowadzenia zajęć dla studentów studiów I stopnia w WSAiZ w Przemyślu (obecnie WSPiA Rzeszowska Szkoła Wyższa z siedzibą w Rzeszowie), a od 2001 r. na Uniwersytecie Rzeszowskim (Wydział Ekonomii). Obecnie prowadzę zajęcia na studiach I i II stopnia oraz studiach podyplomowych.

Od tamtego czasu stale doskonalę mój warsztat, ucząc się najwięcej od moich studentów i słuchając ich opinii i sugestii dotyczących pożądanej przez nich metodyki prowadzenia zajęć. Wykorzystuję aktywne metody kształcenia (np. dyskusje, prelekcje, film). Od studentów wymagam zaangażowania, współpracy i kreatywności. Do zajęć przygotowuję materiały multimedialne (prezentacje, filmy) oraz skrypty. W ostatnim czasie rozpoczęłam również opracowanie wybranych przedmiotów na platformę e-learningową i udostępnianie ich zdalne. Na zajęciach staram się łączyć teorię z praktyką i być może to jest powodem otrzymywania przede mnie wysokich ocen od słuchaczy.

Najważniejsze zajęcia dydaktyczne prowadzone przeze mnie w ramach studiów I i II stopnia to:

- analiza funkcjonowania gospodarki rynkowej,
- ekonomia,
- podstawy ekonomii,
- mechanizmy gospodarki rynkowej,
- doradztwo podatkowe,
- system podatkowy.

W ramach pracy dydaktycznej zajmuję się również prowadzeniem seminarium dyplomowego dla studentów studiów licencjackich, magisterskich oraz podyplomowych.

Wypromowałam łącznie 56 magistrów oraz 62 licencjatów. Ponadto byłam promotorem 28 prac na studiach podyplomowych. Jestem także recenzentem prac licencjackich i dyplomowych.

W latach 1999-2018 moje zajęcia dydaktyczne objęły w sumie 6.520 godzin dydaktycznych na uczelniach.

Ponadto w ww. latach prowadziłam szereg kursów i szkoleń dla osób dorosłych, zwłaszcza realizowanych w ramach projektów ze środków zewnętrznych.

Prowadziłam również zajęcia dydaktyczne w ramach wymiany międzynarodowej (ERA-SMUS+) w łącznej liczbie 56 godzin:

- Vysoka škola medzinárodného podnikania ISM Slovakia w Prešove (2014, 2016, 2017)
- Vysoká Škola Bezpečnostného Manažérstva v Košicach (2015, 2016, 2018).

Działalność dydaktyczną (wykłady, zajęcia warsztatowe, praca nad metodyką badań naukowych) realizowałam również podczas 3 pobytów studyjnych w: Vysoká Škola Bezpečnostného Manažérstva v Košicach – łącznie 17 dni.

Ważnym obszarem mojej działalności dydaktycznej są wykłady przeprowadzone w ramach staży naukowych: Gruzja (2016, 2017, 2018), Ukraina (2017, 2018), Słowacja (2016, 2018).

Jestem autorem lub współautorem m.in. poniższych rozdziałów w podręcznikach dla studentów:

1. B. Sowa, *Budżet i polityka fiskalna rządu* [w:] K. Gardjan, M. Kurek, B. Sowa, S. Zabrowarny (red.), *Ekonomia*, WSPiA w Przemyślu, Podręczniki Uczelniane Nr 77, Przemyśl 2004, s. 244-262;
2. B. Sowa, *Pieniądz i banki* [w:] K. Gardjan, M. Kurek, B. Sowa, S. Zabrowarny (red.), *Ekonomia*, WSPiA w Przemyślu, Podręczniki Uczelniane Nr 77, Przemyśl 2004, s. 263-281,

3. B. Sowa, *Polityka pieniężna i rynek pieniądza* [w:] K. Gardjan, M. Kurek, B. Sowa, S. Zabrowarny (red.), *Ekonomia*, WSPiA w Przemyśle, Podręczniki Uczelniane Nr 77, Przemyśl 2004, s. 282-302,
4. B. Sowa, M. Kurek, *Rola inwestycji w procesach rozwojowych jednostki samorządu terytorialnego* [w:] *Przedsiębiorczość. Uwarunkowania i przejawy w procesie funkcjonowania samorządu terytorialnego*, Podręczniki Uczelniane Nr 113, K. Jaremczuk (red.), L. Kliszczak, W. Kalita, R. Kostelecki, M. Kurek, W. Kuźniar, P. Niemczuk, B. Sowa, J. Strojny, WSPiA w Przemyśle, Przemyśl–Rzeszów 2012, s. 148-157, 63179-04-5).
5. *Mechanizmy gospodarki rynkowej* pod red. M. Kurka, WSPiA Rzeszów–Przemyśl 2015, *Dyplom WSPiA przepustką do biznesu* 19(10), Wydawnictwo współfinansowane przez Unię Europejską w ramach EFS. Projekt *Dyplom WSPiA przepustką do biznesu* umowa nr UDA-POKL.04.01.01-00-301/10-00. B. Sowa, s. 49-72.

W latach: 2007-2012 brałam udział w Podkarpackim Konkursie Ekonomicznym *Młody Ekonomista* jako:

- a) wykładowca: prowadząc wykład skierowany do uczestników konkursu (uczniowie szkół średnich) z tematyki odnoszącej się do hasła konkursu w danym roku, przygotowując jednocześnie materiały dydaktyczne z danego zakresu;
- b) członek komisji egzaminacyjnej.

Ponadto byłam:

- 1) opiekunem merytorycznym studentów Wydziału Ekonomii Uniwersytetu Rzeszowskiego biorących udział w II Ogólnopolskiej Studenckiej Konferencji Naukowej *Zarządzanie długiem w gospodarce*, która odbyła się w dniach 18-19 marca 2013 roku na Wydziale Ekonomicznym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie;
- 2) członkiem Komitetu Organizacyjnego Ogólnopolskiej Studenckiej Konferencji Naukowej *Rozwój gospodarczy miast i regionów* zorganizowanej w dniach: 25-26 kwietnia 2013 r. przez Koło Naukowe Ekonomistów działające na Wydziale Ekonomii Uniwersytetu Rzeszowskiego, jednocześnie pełniąc funkcję przewodniczącej Sekcji I – *Gospodarcze i finansowe aspekty rozwoju regionów*;
- 3) opiekunem merytorycznym studentów biorących udział w IV Studenckiej Konferencji Naukowej zorganizowanej przez Wyższą Szkołę Prawa i Administracji w Przemyśle, dnia 25 czerwca 2014 r.

Od 2001 r. prowadzę stałą współpracę merytoryczną w obszarach dydaktyki z:

- 1) Izbą Przemysłowo-Handlową w Rzeszowie,
- 2) Krajową Izbą Doradców Podatkowych, Oddział Podkarpacki
- 3) Polskim Towarzystwem Ekonomicznym, Oddział w Rzeszowie.

3.10. Staże w zagranicznych ośrodkach naukowych

Doświadczenia naukowe, dydaktyczne i organizatorskie zdobywałam również podczas wyjazdów w ramach staży w zagranicznych ośrodkach. Odbywały się one w krajach objętych badaniem naukowym, zaprezentowanym w autorskiej monografii *Systemy gospodarcze i ich rozwój a nierówności dochodowe w wybranych państwach postsocjalistycznych*, co pozwoliło mi na zgłębienie wiedzy o interesującym mnie zjawisku nierówności dochodowych oraz problemów społeczno-ekonomicznych tych państw.

W ramach wymiany międzynarodowej odbyłam 8 staży w następujących ośrodkach naukowych:

- 2016 Venture Business Center of Georgian Technical University (GTU), „Social inequalities, poverty- analysis of post-socialist countries. Comparison with Poland” (Gruzja);
- 2016 Vysoká škola medzinárodného podnikania ISM Slovakia w Prešove (Słowacja);

- 2017 Дрогобицький Державний Педагогічний Університет імені Івана Франка. Кафедра теоретичної та прикладної економіки Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (Ukraina);
- 2017 Georgian Technical University Educational-Scientific Center of Venture Business (Gruzja);
- 2017 Ivane Javakhisvili Tbilisi State University Economics and Business Faculty & State Higher Education Institution, „Kyiv National Economics University named after Vadym Hetman”, Tbilisi Georgia, Intern: *Methodology and Innovative Tools of Foresight Management; nr 1028* (Gruzja);
- 2018 National Academy of Management, Kijów (Ukraina);
- 2018 Venture Business Center of Georgian Technical University (GTU), „Economic systems – conditions, analysis, comparison. Poland - Georgia” (Gruzja);
- 2018 Vysoká Škola Bezpečnostného Manažérstva v Košicach (Słowacja).

Szczegóły wykaz staży zagranicznych przedstawiono w załączniku nr 4 pkt III L (*Stáže w zagranicznych i krajowych ośrodkach naukowych lub akademickich*).

Podsumowanie

Przedstawiony autoreferat stanowi syntetyczne ujęcie mojej działalności naukowo-badawczej w latach 2000-2019, jej rozwoju, wybranych przeze mnie kierunków pracy badawczej, po uzyskaniu stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych.

Zaprezentowane części autoreferatu zostały uporządkowane w sposób odnoszący się do:

- przedstawienia podstawowych danych personalnych dotyczących mojej osoby,
- prezentacji głównych zainteresowań naukowo-badawczych,
- wskazania kierunków rozwoju naukowego oraz osiągnięć naukowo-badawczych,
- wskazania i omówienia osiągnięcia naukowego określonego w ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki wraz z przedstawieniem motywów o charakterze naukowo-badawczym w zakresie teorii i praktyki gospodarczej, które stanowiły uzasadnienie dla realizacji badań w ramach wskazanego przeze mnie osiągnięcia naukowego,
- niniejszego podsumowania.

Pragnę zauważyć, iż przedstawione przeze mnie dokonania oraz wskazanie i omówienie osiągnięcia naukowego jest wyrazem samooceny dotyczącej mojej aktywności naukowo-badawczej.

Po uzyskaniu stopnia doktora łączna liczba moich publikacji naukowych wyniosła 118, w tym publikacje przygotowane samodzielnie – 72, co stanowi 61% ogółu publikacji. W szczególności chciałabym podkreślić, że liczba moich publikacji w języku innym niż język polski wyniosła 30, w tym 24 publikacje we współautorstwie.

W okresie ostatnich pięciu lat w języku obcym (j. angielski, j. rosyjski, j. niemiecki) miałam możliwość opublikować artykuły oraz rozdziały w monografiach m.in. w następujących wydawnictwach i czasopismach:

- Transactions of the Universities of Košice. Research reports from the Universities of Košice (Universita Pavla Josefa Safarika, Košice, Technical University of Košice),
- News of Science and Education (Economic Science Law),
- Studia i Materiały *Miscellanea Oeconomicae*,
- IOSR Journal of Economics and Finance (IOSR-JEF),
- Regionální Rozvoj Mezi Teorií a Praxí,
- International Journal of Economic Research,

- Przedsiębiorczość i Zarządzanie,
- *Економічні та виробничо-економічні системи в координатах сталого розвитку*.
За редакцією: Касич А.О. Хоменко М.М. wyd. Міністерство Освіти і Науки України Кременчуцький Національний Університет імені Михайла Остроградського, Кременчук 2015,
- *Foresight management: formation and transformation adaptive business organizations: International collective monograph*, Vol. 2, [Red:] Garafonova Olga-Kherson: Publishin Hause Vyshomyrskyi, 2017.

Połączenie działalności naukowo-badawczej z dydaktyczną w zakresie nauki i wiedzy dotyczącej systemów gospodarczych, podatków, budżetów oraz przedsiębiorczości stanowiły m.in. wykłady i referaty przeprowadzone dla pracowników i studentów takich uczelni, jak:

- Venture Business Center of Georgian Technical University (GTU) – Gruzja,
- Vysoká škola medzinárodného podnikania ISM Slovakia w Prešove – Słowacja,
- Дрогобицький Державний Педагогічний Університет імені Івана Франка – Ukraina,
- Georgian Technical University – Gruzja,
- Ivane Javakhisvili Tbilisi State University – Gruzja,
- National Academy of Management, Kijów – Ukraina,
- Vysoká Škola Bezpečnostného Manažérstva v Košicach – Słowacja.

Działalność naukową starałam się łączyć z praktyką gospodarczą, czego wyrazem były realizowane przeze mnie projekty naukowo-badawcze krajowe i uczelniane.

W autoreferacie jako moje osiągnięcie naukowe, określone w ustawie o stopniach naukowych i tytule naukowym w zakresie sztuki, wskazałam monografię pt. *Systemy gospodarcze i ich rozwój a nierówności dochodowe w wybranych państwach postsocjalistycznych*, CeDeWu, Warszawa 2019. W moim przekonaniu publikacja ta stanowi podsumowanie mojej dotychczasowej działalności naukowo-badawczej i jest wyrazem pogłębionego i wielokierunkowego spojrzenia na rolę systemów gospodarczych i ich wpływu na nierówności dochodowe w wybranych państwach postsocjalistycznych. Przeprowadzone w tej części pracy badania dotyczące literatury przedmiotu mają charakter syntezy wraz z jej krytyczną oceną, natomiast jej część badawcza, dotycząca empirycznego przedstawienia wyników przeprowadzonych dociekań i eksploracji tematu odnoszącego się do systemów gospodarczych i ich rozwoju w kontekście nierówności dochodowych w wybranych państwach postsocjalistycznych stanowi wyraz diagnozy i oceny wybranych czynników oraz skali złożoności oddziaływania na nierówności dochodowe w wybranych państwach postsocjalistycznych.

